

MAKTABGACHA TA'LIMDA ERTA RIVOJLANISH VA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

**Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim kafedrası
o'qituvchisi
Toshtemirova Yulduz Karimovna**

Annotatsiya: Erta rivojlanish davrida psixologik salomatlikni ta'minlashning ahamiyati va ta'limda individual yondashuvning bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga ta'siri.

Kalit so'zlar: psixologik rivojlanish, erta rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar, o'zlikni anglash, psixologik salomatlik, individual yondashuv.

Annotation: Ensuring psychological well-being in early development is crucial for a child's overall growth and future success. It helps develop social, emotional, and cognitive skills that influence future behavior and achievements. An individualized approach to education helps unlock each child's potential, which, in turn, impacts their future success.

Keywords: psychological well-being, early development, individualized approach, future success.

Аннотация: Обеспечение психологического благополучия в раннем возрасте важно для общего развития ребенка и его будущего успеха. Это помогает развивать социальные, эмоциональные и когнитивные навыки, которые влияют на поведение и достижения в будущем. Индивидуальный подход в обучении способствует лучшему раскрытию потенциала каждого ребенка, что, в свою очередь, влияет на его успехи в будущем.

Ключевые слова: психологическое благополучие, раннее развитие, индивидуальный подход, успехи в будущем.

Maktabgacha ta'lim — bu bolaning eng muhim rivojlanish bosqichi bo'lib, uning kelajakdagi muvaffaqiyatlari va ijtimoiy hayotdagi o'rne ko'p jihatdan shu davrda shakllanadi. Bu davrda bolaning psixologik, emotsional, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi kuchli ta'sirga ega. Erta rivojlanishning psixologik jihatlari, bolalarning o'zlikni anglash, boshqalar bilan munosabatlar o'rnatish va o'z hissiyotlarini ifodalashni o'rganishlari uchun muhimdir. Ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlar va metodlar bolaning barcha rivojlanish jihatlari qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lishi lozim. Shu sababli, maktabgacha ta'limda bolaning psixologik rivojlanishiga qanday ta'sir

qilish mumkinligi va bu jarayonda qanday metodlardan foydalanish kerakligi haqida kengroq tushuncha hosil qilish zarur.

Bolaning psixologik rivojlanishining asosiy bosqichlari Erta yoshdagi bola uchun psixologik rivojlanish juda muhimdir, chunki u aynan shu davrda asosiy kognitiv va hissiy jarayonlarni o'rganadi. Bolaning rivojlanishi turli bosqichlarga bo'linadi, bu bosqichlar uning o'zini anglashini, boshqalar bilan munosabat o'rnatishini va dunyoqarashini shakllantiradi. Erta rivojlanish jarayonini ko'rib chiqishda eng ko'p e'tibor qaratilishi kerak bo'lgan psixologik jihatlar quyidagilardan iborat:

1. O'zlikni anglash: Bolaning o'zligini anglash jarayoni uning rivojlanishining eng muhim qismidir. Bu davrda bola "Men kimman?" degan savolga javob topishga harakat qiladi. U o'zini atrofdagi dunyodan ajratishni boshlaydi va bu jarayonda uning psixologik holati shakllanadi.

2. O'z hissiyotlarini tushunish va boshqarish: Bola o'z hissiyotlarini tanib olish va boshqarishni o'rganadi. Bu psixologik rivojlanishning asosiy bosqichi bo'lib, bola o'zining va boshqalar hissiyotlarini aniqlashga harakat qiladi. Hissiy intellektni rivojlantirish bu jarayonda muhim ahamiyatga ega.

3. Ijtimoiy o'zaro munosabatlar: Bolalar ijtimoiy muhitda o'zlarining o'rnini belgilashni boshlaydilar. Ular boshqalar bilan o'yinlar o'ynash, ijtimoiy qoidalarni tushunish va muloqot qilishni o'rganadilar. Maktabgacha ta'limning asosiy vazifalaridan biri bolalarni jamiyatda o'zaro hurmat va tenglik asosida munosabatda bo'lishni o'rgatishdir.

4. Kognitiv rivojlanish: Bola kognitiv rivojlanish orqali atrofdagi dunyo bilan bog'lanadi. Ularning fikrlash va tushunish qobiliyatlari yoshga qarab o'zgaradi. Bu jarayonda mantiqiy fikrlash, diqqatni jamlash va xotirani rivojlantirish juda muhimdir.

Erta rivojlanishga ta'sir etuvchi psixologik yondashuvlar. Maktabgacha ta'limda bolaning psixologik rivojlanishiga ta'sir etuvchi bir nechta psixologik yondashuvlar mavjud. Bu yondashuvlar bolaning emotsional salomatligi, ijtimoiy ko'nikmalari va kognitiv rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

1. Piagetning Kognitiv Rivojlanish Nazariyasi: Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bola dunyoni qanday tushunadi va bilish qobiliyatlarini qanday rivojlantiradi, bu o'zgarib boradi. Piaget, bolaning bilim olish jarayonini turli bosqichlarga ajratdi, har bir bosqichda bola o'ziga xos kognitiv ko'nikmalarni rivojlantiradi. Maktabgacha yoshda bolaning fikrlash jarayonlari konkret, ya'ni aniq va real voqealar bilan bog'liq bo'ladi.(1)

2. Vygotskyning Sotsial-Kognitiv Yondashuvi: Lev Vygotsky, bolalar ijtimoiy muhit orqali rivojlanishlarini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, bolaning rivojlanishi jamiyatdagi kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro aloqada bo'lish orqali amalga oshadi.

Vygotsky "yaqin rivojlanish zonasini" tushuntirgan bo'lib, bu zona bolaning mustaqil ravishda bajarolmaydigan, ammo yordam bilan o'zlashtirishi mumkin bo'lgan ko'nikmalarni anglatadi. Bu nazariyaga asosan, o'qituvchilar va ota-onalar bolalarga qo'llab-quvvatlashni taqdim etib, ularning rivojlanishini eng yuqori darajaga ko'tarishlari kerak. (2)

3. Golemanning Hissiy Intellekt Nazariyasi: Daniel Golemanning hissiy intellekt nazariyasiga ko'ra, bolaning o'z hissiyotlarini tushunish va boshqarish, shuningdek, boshqalarning hissiyotlarini anglash muhimdir. Hissiy intellekt bolaning emotsional rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Maktabgacha ta'limda hissiy intellektni rivojlantirish, bolalarga o'z hissiyotlarini boshqarish va boshqalar bilan yaxshi munosabatlarni o'rnatish imkonini beradi. (3)

4. Ta'limda Differensiyalashgan Yondashuv: Har bir bola o'ziga xos tarzda rivojlanadi, shuning uchun ta'limda individual yondashuv zarur. Pedagoglar bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini, qobiliyatlarini va imkoniyatlarini hisobga olishlari lozim. Differensiyalashgan ta'limda bola uchun mos o'quv metodlari va vazifalar tayyorlanadi. Bu metodlar bolalar o'zlari uchun eng qulay usulda o'qib-o'rganishlariga imkon beradi(4).

Erta ta'limda psixologik salomatlikni ta'minlash. Bolaning psixologik salomatligini ta'minlash, uning kelajakdagi muvaffaqiyatlari va jamiyatdagi o'rni uchun juda muhimdir. Erta yoshdagi bolalar ko'pincha stress va xavotirga moyil bo'lishadi, shuning uchun ular uchun psixologik yordam va qo'llab-quvvatlash zarurdir. Pedagoglar, psixologlar va ota-onalar bolaning hissiy holatini kuzatib borishlari, unga kerakli yordamni taqdim etishlari kerak. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim muassasasida bolaning psixologik rivojlanishiga e'tibor qaratish, uning o'zligini anglashiga yordam beradi. Maktabgacha ta'limda psixologik salomatlikni ta'minlash, bolalarni o'z hissiyotlarini tanib olish, boshqarish va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim, bolaning psixologik rivojlanishi uchun juda muhim davr bo'lib, uning kelajakdagi muvaffaqiyatlarini belgilovchi poydevor yaratadi. Erta rivojlanish jarayonida bolaning o'zini anglash, hissiyotlarini boshqarish, ijtimoiy munosabatlar o'rnatish va kognitiv rivojlanishiga qaratilgan psixologik yondashuvlar muhim rol o'ynaydi. Piaget, Vygotsky va Goleman kabi olimlarning nazariyalari, ta'limda bolalar bilan ishlashda muhim o'rin tutadi. Maktabgacha ta'limda bolaning psixologik salomatligi va rivojlanishi jamiyatning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun asos bo'ladi. Maktabgacha ta'limda bolaning psixologik rivojlanishi uchun erishilgan muvaffaqiyatlar uning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga asos bo'lib xizmat qiladi.

O'yinlar, hissiy intellektni rivojlantirish, sotsial-kognitiv yondashuvlar, shaxsiy yondashuv va psixologik salomatlikka e'tibor qaratish, bolalarning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Maktabgacha ta'limdagi innovatsion yondashuvlar, pedagogik usullar va metodlar bolalarga o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishlariga yordam beradi va kelajakdagi muvaffaqiyatlarining poydevorini yaratadi. Maktabgacha ta'lim bolaning psixologik va emotsional rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu davrda bolaning kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi, va ular o'zlarini atrofdagi dunyo bilan bog'lashni o'rganadilar. Maktabgacha ta'limda psixologik yondashuvlar, o'yinlar, hissiy intellektni rivojlantirish va individual pedagogik yondashuvlar bolalar uchun muvaffaqiyatli rivojlanishning asosini tashkil etadi. Bu davrda ta'limning sifatli bo'lishi bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga, uning psixologik salomatligiga va jamiyatdagi o'rnini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxatini:

1. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
2. Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
3. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books.
4. Berk, L. E. (2013). *Child Development*. Pearson Education.
5. Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. National Academies Press.
6. Brofenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
7. Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2007). *Creating the Contexts for Early Intervention*. Brookes Publishing.
8. Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). *An Ecological Perspective on the Development of School Readiness*. *Early Education and Development*, 11(2), 91-118.